

Pred približno petintridesetimi leti so se v Mariboru in njegovem zaledju začele dogajati reči, ki so bistveno posegle v organizacijo in vsebino knjižničarstva. Bile so odsev splošnih premikov v slovenski družbi, zavesti o njeni duhovni preobrazbi, h kateri naj bi po svoje pripomoglo tudi knjižničarstvo.

1965. leta se je začela v Jugoslaviji gospodarska reforma, ki naj bi sprožila še družbeno reformo. Med instrumente zanjo je sodilo preoblikovanje dotedanjih upravnoteritorialnih enot, ki naj bi se prilagodile racionalnemu, učinkovitemu gospodarjenju. V novih upravnoteritorialnih okvirih naj bi bile reorganizirane različne oblike družbenih dejavnosti.

Že 1964. leta je bil odpravljen mariborski okraj, po drugi strani pa se je šestero mariborskih občin, ustanovljenih 1955. leta, skrčilo 1962. leta na trije. Pa še te tri - Maribor - Center, Maribor - Tabor in Maribor - Tezno - so spoznavale, da ne zmorejo opraviti vseh nalog »zaradi različne gospodarske moči, različne razvitosti, družbenih institucij na posameznih območjih in različne razvitosti komunalnega in stanovanjskega gospodarstva«, kakor je zapisal Lojze Frangež, tajnik Skupščine občine Maribor. Skupščine treh mariborskih občin in mariborski mestni svet so po »izredno obsežni javni razpravi« zaprosili skupščino SR Slovenije, naj izda zakon o njihovi združitvi v enotno občino Maribor. Skupščina je ustrezni zakon sprejela in določila, da je 1. januar 1967 datum združitve v novo občino.

Po sprejetju prvega slovenskega zakona o knjižnicah leta 1961 in njegovi dopolnitvi 1965. leta so bile slovenskemu knjižničarstvu nakazane nove razvojne smeri. Po vzgledu na češkoslovaški zakon o knjižnicah je bilo sprejeto načelo o organizaciji knjižnic in njihovih mrež po občinah, za razvoj knjižničarstva v njih pa naj bi skrbele matične službe. Ko je bila ustanovljena enotna občina Maribor, se je sprožilo vprašanje, kako bo v njej urejena matična služba in knjižničarstvo sploh. Dotlej sta na širšem območju Maribora

obstajali (poleg Študijske knjižnice, ki je bila splošno znanstvena) le dve poklicni javni (po današnji terminologiji splošnoizobraževalni) knjižnici: Mestna (ki je nastala iz knjižnice Kulturno-umetniškega društva Jože Hermanko) in Delavska (ki je nastala iz knjižnice Okrajnega sindikalnega sveta v Mariboru). Mestna in Delavska knjižnica sta bili ustanovljeni leta 1949.

Pred ustanovitvijo enotne mariborske občine je bila Mestna knjižnica matična za občino Maribor - Center, Delavska pa za občini Maribor-Tabor in Maribor - Tezno. V novem položaju se je zastavilo vprašanje, kako urediti matično službo v enotni občini in kako morda preurediti mariborsko knjižničarstvo nasploh.

Mestna knjižnica je bila v nezavidljivem položaju: leta 1960 so ji bili odvzeti prostori v pritličju stavbe na križišču Partizanske ceste in Prešernove ulice (v njej je delovala tudi Študijska knjižnica), da so mogli v njih urediti prvo mariborsko samopostrežnico. Knjižnico so preselili na Rotovski trg 2, kjer pa je bila stavba za knjižnično poslovanje slabo prirejena. Povrh so občinski upravni organi leta 1965 vanjo odredili še Lutkovno gledališče KUD Jože Hermanko, s čimer so obema ustanovama pristigli normalno delovanje in razvoj. (Dvorana na Partizanski 6, ki je bila šele v začetku 60-ih let posebej predelana za potrebe lutkovnega odra in jo je moral ta zapustiti, stoji prav takšna še danes, čeprav je bilo 1965. leta rečeno, da jo bodo pri priči podrli, ker se bo razširil hotel Slavija.) Vse do današnjih dni bi torej mogla knjižnica in lutkovno gledališče smiselno in v primernem okolju opravljati svoje poslanstvo in se razvijati, ne da bi se ovirali pri delu. Seveda so bili odnosi med ustanovama moteni, prav tako med knjižnico in občinskimi upravnimi službami, o čemer je v arhivu knjižnice spravljenih kar nekaj dokumentov. Mestno knjižnico so pestile še druge težave, tako da je skupščina že enotne mariborske občine postavila posebno komisijo (prof. Vlado Novak, ravnatelj Študijske knjižnice v Celju, Ančka Korže, vodja republiške matične službe, in prof. Breda Filo, bibliotekarka Študijske knjižnice v Mariboru), ki naj bi pregledala njeno delovanje, ugotovila pereče probleme

v njej in predlagala, kako naj bi jih razrešili. Obsežno poročilo, ki ga je objavila 24. februarja 1967, je obravnavalo koncept knjižnične mreže v Mariboru, kadrovska vprašanja v Mestni knjižnici, problem njenih prostorov in strokovnosti njenega knjižničarskega dela. Komisija je bila enega mnenja z bibliotekarskimi strokovnjaki iz Študijske knjižnice v Mariboru, da naj se Mestna in Delavska knjižnica združita, naj se jima zagotovijo primerni prostori, izboljša kadrovska sestava. Ugotovljeno je bilo, da je matična služba v njej dotlej bolj ugotavljala stanje knjižničarstva, namesto da bi se premišljeno in strokovno poglobljeno ukvarjala z njegovim razvojem. Komisija je občinski skupščini predlagala, naj matično službo v enotni občini prevzame kadrovsko dovolj usposobljena Študijska knjižnica. Občinska skupščina naj zagotovi denar za nastavitev bibliotekarja - vodje matične službe z visoko izobrazbo, za operativne in funkcionalne stroške matične službe ter za dopolnjevanje knjižnične zaloge v ljudskih (društvenih) knjižnicah. Tudi ti predlogi so se ujemali s pogledi, ki jih je o tej problematiki imela mariborska Študijska knjižnica. Za takšne rešitve se je potegoval tudi podpredsednik občinske skupščine Stojan Požar, v čigar resor je sodilo knjižničarstvo.

Mariborska Študijska knjižnica se je odločila, da bo matično službo za mariborsko občino prevzela, vendar s pogojem, da jo bo oddala združeni osrednji javni knjižnici, kadar se bo izoblikovala.

Skupščina občine Maribor je s 1. junijem 1967 zaupala knjižnično matično službo Študijski knjižnici v Mariboru, ta pa je že 12. junija 1967 sprejela Program razvoja knjižničarstva na območju mariborske občine do leta 1970. V njem je zapisano, da bo

1. opravljala z zakonom določene registracijske posle;
2. skrbela za takšen razvoj mreže ljudskih knjižnic, ki bo najbolj ustrežal populacijskemu in rajonskemu razvoju Maribora;
3. skrbela za ureditev šolskih knjižnic in njihovo ustrezno razvijanje in razmejitve z ljudskimi knjižnicami;
4. skrbela za strokovne knjižnice in njihovo ureditev;
5. sproti ugotavljala spremembe v knjižnični mreži in predlagala ugodnejše rešitve;

6. skrbela za to, da bo potujoča knjižnica primerno organizirana in da bo zajela čimveč bralcev v odročnih krajih.

S 1. septembrom 1967 je bila za referentko za matično službo sprejeta v službo diplomirana romanistka Zlata Kert. Takoj je začela na podlagi vprašalnikov in obiskov na terenu ugotavljati število knjižnic in njihov položaj – nesamostojnih ljudskih, društvenih, šolskih in strokovnih. Pri tem delu in pri usmerjanju knjižnic je bila matični službi v oporo komisija, ki jo je imenovala Študijska knjižnica skladno s svojim statutom. V njej so bili njen ravnatelj Bruno Hartman, referentka za matično službo Zlata Kert, bibliotekarka Študijske knjižnice Breda Filo (ki je imela bogate mentorske izkušnje z ljudskimi knjižnicami v bivšem mariborskem okraju), upravnica Delavske knjižnice Milena Hribernik, knjižničarka Mestne knjižnice Milena Podbevšek, vodja knjižnice DPD Svoboda Pekre Jožko Škilan in vodja knjižnice Višje tehniške šole Franček Majcen.

Delo matične službe je bilo naravnano v preseganje tradicionalnih ljubiteljskih pogledov na javno knjižničarstvo, v profesionalizacijo knjižnične mreže v Mariboru, v trdnjše povezovanje knjižnic s krajevnimi skupnostmi in organizacijami. Zastavljena je bila potujoča knjižnica z docela novim knjižnim fondom in učvrščen sistem potujočih zbirk. Prečiščena je bila evidenca šolskih in strokovnih knjižnic in zanje pripravljeni tečaji za knjižničarsko izpopolnjevanje.

V letu 1968 je Študijska knjižnica poslala referentko Zlato Kert na Češkoslovaško in v Zvezno republiko Nemčijo, kjer se je seznanila z njunim javnim knjižničarstvom ter njegovo strokovno in gmotno osnovo. Ta spoznanja in delovni stiki, ki jih je v obeh deželah vzpostavila, so bili nadaljnjemu strokovnemu razvoju knjižnične mreže v Mariboru v velik prid.

Medtem je začetna vnema občinske skupščine tudi za gmotno oporo knjižničarstvu popustila, spričo česar bi utegnil njegov razvoj opešati.

Študijska knjižnica je obvestila svet za kulturo in znanost mariborske občinske skupščine o teh nevšečnostih. O njih je razpravljala jeseni 1968. Sklenjeno je bilo, da posebna komisija, v kateri so bili zastopniki Študijske, Mestne in Delavske knjižnice ter zastopniki sveta izdelajo izvedbeni načrt razvoja mreže javnih knjižnic v Mariboru. Svet ga je 17. januarja 1969 obravnaval in ga potrdil. Osnovna zamisel načrta je bila, da se združita Mestna in Delavska knjižnica. Ta osrednja ustanova ima skupne službe za vse pridružene knjižnice. V osrednji knjižnici je sedež uprave, ki upravlja tudi vse podružnice (enote), matično službo, potujočo knjižnico in knjigovodstvo. Skupni sta knjigovodstvo in računovodstvo, skupna akcesija in skupna obdelava knjižničnega gradiva za celotno mrežo. Osrednja knjižnica ima matični katalog vseh združenih knjižnic, zanje pa izdeluje tudi posebne kataloge.

Načrt je nadalje vseboval postopno kadrovsko dopolnjevanje, številčno in strokovno (s štipendijami), urejanje prostorskih problemov knjižnic in prenos kompetenc zanje od krajevnih skupnosti ali organizacij na osrednjo knjižnico.

Da bi izpolnjevanju načrta zagotovili še večjo težo, je svet za kulturo in znanost pripravil za 6. sejo občinskega zbora in zbora delovnih skupnosti Skupščine občine Maribor 25. novembra 1969 obsežno gradivo Reorganizacija mreže ljudskih knjižnic v občini Maribor, ki ga je skupščini predstavil ravnatelj Študijske knjižnice in občinski odbornik Bruno Hartman. Gradivo je natančno razčlenilo problematiko knjižničarstva v mariborski občini in za mrežo javnih knjižnic predložilo razvojni načrt do leta 1973. Predloženi sta bili dve varianti za postopno ureditev mreže, prilagojeni gmotnim zmožnostim občine, pa tudi natančen izračun za ureditev knjižničnih prostorov in opreme. Oba zbora sta predloženi načrt podprla. Velja dostaviti, da je bilo to edinokrat, da je mariborska občinska skupščina (ne Skupščina Kulturne skupnosti!!) razpravljala o knjižničarstvu.

V letu 1970 je bilo v Delavski knjižnici knjižno gradivo ob pomoči delavcev Študijske knjižnice v celoti preurejeno za prosti pristop (s čimer se je metodično izravnala z Mestno

knjižnico), več nesamostojnih knjižnic pa je bilo popolnoma ali vsaj delno preurejenih v podružnice (enote) knjižnične mreže; ustanovljena je bila potujoča knjižnica kot samostojna enota matične službe. Konec 1970. leta sta se Mestna in Delavska knjižnica združili v Mariborsko knjižnico z vključenimi enotami.

S 1. januarjem 1971 je v Študijski knjižnici v Mariboru začel z delom kot vodja matične službe diplomirani slavist France Planteu, ki je po enomesečni praksi prešel v Mariborsko knjižnico. Ta je od Študijske knjižnice prevzela tudi matično službo za občino Maribor. Prepustila ji je le skrb za strokovno in visokošolske knjižnice.

V razmeroma kratkem obdobju štirih let so združeni napor mariborskih knjižničarjev v osnovi spreobrnili mariborsko javno (splošnoizobraževalno) knjižničarstvo. Sprememba je bila tako temeljita in strokovno domišljena, da je mogel ravnatelj Mariborske knjižnice prof. Ignac Kamenik ob njenem srebrnem jubileju 1974. leta za časnik ponosno izjaviti:

»Ko se je leta 1971 rodil enotni republiški načrt za knjižnice, je bil naš, po katerem smo delali, star že dve leti, po uporabnosti je sovpadel z republiškim in se predstavil za prav čudovitega, vrednega posnemanja sorodnih ustanov po vseh naših republikah.«

I/16   št 1/54

Mestni ljudski odbor
M a r i b o r

Maribor, dne 16. II. 1954

Štev. 1133/3-1954 MV/FV

Zadeva: Ustanovitev Mestne javne
knjižnice

O D L O Č B A

Mestni ljudski odbor v Mariboru je na svoji skupni seji Mestnega zbora in Zbora proizvajalcev z dne 10. februarja 1954 na predlog Sveta za prosveto in kulturo MLO na osnovi členov 19, 32 in 65 Zakona o ljudskih odborih mest in mestnih občin /Uradni list IRS štev. 19-90/52/

o d l o č i l

Ustanovi se Mestna javna knjižnica s sedežem v Mariboru, Partizanska c. štev. 7, kot samostojna proračunska ustanova Mestnega ljudskega odbora v Mariboru.

Delovno področje navedene kulturne ustanove obstoja v izpogojevanju knjig proti plačilu izposojnine in to za področje mesta Maribor in njegove okolice.

Mestno javno knjižnico vodi upravnik.

Državni nadzorni organ je Svet za prosveto in kulturo MLO Maribor.

Premoženje knjižnice tvori: zaloga knjig, inventar ter obstoječa obratna sredstva.

Knjižnica prične s poslovanjem s 1. januarjem 1954.

Knjižnica J. Hermanko se ukine.

Smrt fašizmu, svobodo narodu!

Ledinek Miro
Predsednik MLO:
/ Ledinek Miro

Dostavljeno:

1. Svetu za prosveto in kulturo MLO;
2. Mestni javni knjižnici; Partiz. c.
3. Mestnemu odboru Ljudske prosvete;
4. Upravi za dohodke MLO;
5. Odseku za proračun MLO;
6. Uradu za statistiko in evidenco MLO;
7. arhiv tajništva MLO.

1

Odločba o ustanovitvi Mestne javne knjižnice, 16.II.1954